

Наред с различните институти, научни и културни дружества, в София възникват и редица организации на българите от чужбина. През 1918 г. е създадено Дружество на бесарабските българи, в 1923 г. е учреден Македонски научен институт, а след него Тракийски и Западнопокрайнински научни институти, легална организация "Съюз Добруджа" и други. Тези организации се занимават с изследване на историята, културата и стопанските отношения. Като популяризират резултатите от тези изследвания, те се стремят с аргументите на науката да защитят малцинствените и гражданските права на българите в чужбина, обещаващи с решенията на Парижката мирна конференция и от създаденото Общество на народите.

На 16 ноември 1927 г. в София е учреден Всебългарския съюз "Отец Паисий". От 1 май 1928 г. започва да излиза два пъти месечно съюзното издание на български език списание "Отец Паисий", издава се и списание "La Revue Bulgare" на френски език. По страниците им се публикуват поредица от статии за проблемите на българските общности в различни страни, отбелязват се културните и обществени прояви на тези общности. Дейците на съюза "Отец Паисий" се стремят да убедят държавните институции и българската интелигенция, "че само когато свободна и независима България стане истинска духовна майка на всички, които са въвн от нейните предели, в човешки и безчовечни условия на живот, и говорят и се черкуват на нейния език, само тогава ще може да се надяваме, че нашата нова история няма да запише страници на културен позор - на загубени български души."²³

Избухването на Втората световна война ограничава дейността на съюза "Отец Паисий" само в държавите от Тройния съюз, а след 9 септември 1944 г. организацията е разтурена. През периода 1941-1944 г., макар в условията на война, отново има "голяма среща на българския народ", но изследване на "Културата и предизвикателствата на войната" 1941-1945 г. до момента не е публикувано.

След Втората световна война Европа е разделена от "желязната завеса", започва периодът на "Студената война". София остава привлекателно място за желаещите да получат по-високо образование, да бъдат в обстановка на по-висока култура. Но образователната и културната политика са подчинени на идеологическа доктрина и границата се оказва затворена за мнозинството българи в чужбина. След 1945 г. значителен брой българи от Югославия учат в София, но през 1948 г. връзките между двете страни са прекъснати. През периода от края на 50-те до края на 80-те години в българската столица се учат хиляди студенти от цял свят, но сред тях ги няма българите от Съветския съюз и от Северна Америка. София е домакин на голе-

ми културни празници, с участници от цял свят - универсиади, фестивали, детска асамблея "Знаме на мира" и други, без специалното участие на българската диаспора в тях.

С демократичните промени в България, започнали в края на 80-те години на миналия век, София постепенно отново заема своето място като образователен и културен център за всички българи. С Решение №250/30.06.1992 г. на Министерския съвет за осигуряване и разширяване на образователната дейност сред българската диаспора зад граница, се възлага на Министерството на образованието и науката (МОН) да осъществи цялостна програма за образователна дейност сред българите в чужбина, а на Министерството на финансите да осигури средства за изпълнението ѝ. През април 1993 г. МОН предлага исканата от МС програма. Във връзка с тази програма е прието Постановление №103 на МС от 31 май 1993, което "определя условията и реда за осъществяване на образователната дейност на Р България спрямо чуждестранните граждани и лица без гражданство, които са от българска народност и живеят поотделно или в българска общност в чужбина"²⁴. Още през учебната 1990/1991 година в България кандидатстват 172 и са приети с държавна стипендия 146 българи от чужбина - 76 от Молдова, 50 от Украйна и 20 от Румъния²⁵; през 1992/1993 година само в Софийския университет "Св. Климент Охридски" с държавна стипендия са приети 66 българи от чужбина - 43 от Украйна, 11 от Румъния, 7 от Сърбия, 2 от Македония и по 1 от Молдова, Унгария и Турция;²⁶ през 1994/1995; 1995/1996; 1996/1997 година тази тенденция се запазва²⁷. За целият период от 1990/1991 до 2007/2008 година с държавна стипендия в българските висши училища са приети 6 509 студенти българи от чужбина. Най-много са студентите от Македония - 2 843, следва Украйна - 1 359, Молдова - 1 180; Сърбия - 494; Албания - 295, Румъния - 217 и други. Докторантите и специализантите, приети с държавна стипендия през периода 1991-2008 г., са: докторанти 147, специализанти 261 на брой. Най-много са от Молдова - 116 специализанти и 43 докторанти; Украйна - 74 специализанти и 44 докторанти; Македония - 25 специализанти и 30 докторанти; Сърбия - 14 специализанти и 17 докторанти и т.н.²⁸ Десетки млади българи от Сърбия, Македония, Албания и други учат в средни специализирани училища - музика, изобразително изкуство и т. н. Наред със стипендиантите в България и по-специално в София се учат и значително число българи от чужбина със свои средства.

През периода 1988-2008 г. към Софийския университет "Св. Климент Охридски" работи Департамент за информация и усъвършенстване на учители. За 20-те години през квалификационните курсове на Департамента са

преминали 1 404 души - 566 педагози и 838 студенти и лицеисти: 850 от Молдова, 235 от Украйна, 202 от Албания, 64 от Румъния, 53 от Сърбия²⁹. Стотици наши сънародници са участници в Летния семинар по български език, организиран от Софийския университет "Св. Климент Охридски". Десетки са преминали през практически курсове, организирани от електронните медии и редакциите на някои от столичните вестници.

Наред с културните институти и висшите учебни заведения в София има една държавна институция, която има сериозен принос за утвърждаването на столицата ни като общобългарски център. Държавната агенция за българите в чужбина (ДАБЧ) е създадена с Постановление № 180 на Министерския съвет от 1 октомври 1992 г. като координиращ орган на правителството за осъществяване на държавната политика спрямо българите и българските общности по света. Нейните цели и задачи са да открива българите в близки и далечни земи и да спомага за съхраняването на българското етнокултурно пространство, за опазване на духовното наследство на нацията - нейния език, култура, традиции, за поддържане огъня на историческата ѝ сваят. Централно място в работата на ДАБЧ заема установяването, поддържането на контакти и подпомагането на дейността на дружества, асоциации, църковни общини, медии и училища на българските общности в десетки страни.

Приоритет в нейната дейност е културното и информационното обслужване на българите и българските общности по света. Списанието "Ек" и неговият електронен вариант, електронният вестник "BG по света", различни аудиовизуални продукти, художествена и учебна литература, периодични издания стават достояние на сънародниците ни в десетки държави. Един от приоритетите е приобщаването на най-младото поколение българи в чужбина към родината-майка, за съхраняването на езика, културата, националната им идентичност. Още през 1995 г. в ДАБЧ бе учреден Детски литературен конкурс "Стефан Гечев", а от 2001 г. Детски конкурс по изобразително изкуство "България в моите мечти". През изминалите години в тези конкурси са участвали около 4 000 деца от 30 държави, от петте континента³⁰. И тук най-масово участие вземат българчетата от Украйна и Молдова, но плътно до тях са участниците от Германия, САЩ, Сърбия, Чехия, Румъния, Канада и др.³¹ Всяка година наградените участници в двата конкурса гостуват в България на тържество, организирано от ДАБЧ и други институции. Агенцията е център, който поддържа контакти с българските организации, църковни общини и училища в чужбина. ДАБЧ извършва голяма дейност, като събира дарения главно от художествена и учебна литература, която след това

предоставя на организациите, училищата и библиотеките на нашите общности в чужбина. С подкрепата на Агенцията са издадени поселищни, етнографски и литературни произведения на наши сънародници. През 2008 г. ДАБЧ и Фондация "Детето и фолклора", с подкрепата на Столична община, издаде една много интересна книга "Български пословици по света". В изданието взеха участие 120 деца, които учат в 23 училища, в 15 държави.

Със съдействието на ДАБЧ всяка година в София и в страната в различни фестивали, изложби, панаири на книгата и прочее присъстват като участници и гости много наши сънародници от целия свят.

Активно работи с българите в чужбина Столичната община, която подкрепя провеждането на различни културни прояви като концерти, изложби, представянето на книги, филми и др. Общинската Дирекция "Култура" има специална програма за партньорство с българите в Западните покрайнини. Културно-информационните центрове в Цариброд и Босилеград бяха създадени през 1998 г. с активното съдействие на Столична община и вече 11 години културните програми на тези центрове се осъществяват с нейна подкрепа.

София отново зае своето място на общобългарски център, но възникна проблем как тя ще задържи тази позиция, защото през последните години не само българите, учещи в чужбина, но и мнозина от завършилите в България заминават зад граница. През 2008 г. при повече от 50 висши учебни заведения в България, до месец септември повече от 17 хиляди българи заминават да учат в чужбина.

* * *

София, избрана преди 130 години за столица на възродената българска държава, за три десетилетия се превръща в образователен и културен център на всички българи. В нейните учебни заведения се учат българи от цялата етническа територия и от диаспората. След Първата световна война развитието на София като образователен и културен център продължава, но междудържавните отношения сериозно задържат свободния достъп на българите зад граница. През периода между Първата и Втората световна война в София се създават редица институти и организации, които провеждат научна и публицистична дейност в защита на малцинствените и гражданските права на българите извън България. След Втората световна война в разделенията със "желязна завеса" държави София се проявява като световно културно и образователно средище, но не е общобългарски център.

След демократичните промени, в края на ХХ и началото на ХХІ век,

за по-малко от две десетилетия София отново възстанови своето положение като образователен и културен център на всички българи.

Литература

1. Колев, Й. Българската интелигенция 1878-1912 г. С., 1992
2. АБАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 1131, л. 6-7.
3. Юбилейна книга на град София (1878-1928). С., 1928, с. 97-105.
4. Ванков, Н. Из архива на МНП 1878/79-1884/85. С., 1905, с. 405.
5. Архив на МНП, 1910, Кн. 1, с. 476-502.
6. Алманах на Софийския университет "Св. Климент Охридски" 1888-1939. С., 1940, с. 39-40, 119-120, 298, 348-351.
7. Пак там.
8. Яновски, Б. Студенти от Македония и Одринска Тракия във Висшето училище през 1902-1904 г. - Векове, 1977, 3, с. 62-70; История на Софийския университет "Климент Охридски". С., 1980, с. 163-164, 173.
9. СГОДА, ф. 994к, оп. 13, а.е. 40, л. 1-2; а.е. 42, а.е. 47.
10. Пак там, оп. 2, а.е. 8, л. 45, 88, 134.
11. Юбилейна книга на град София, с. 139-145, 156-157.
12. Конева, Р. Голямата среща на българския народ. Културата и предизвикателствата на войните 1912-1918 г. С., 1995, с. 194-196.
13. Македонците в културно-политическия живот на България. Анкета от изпълнителния комитет на Македонските братства. С., 1918, с. 57-58.
14. Годишник на българския Народен театър в София 1907-1912 г. С., 1912, с. 18-23.
15. Общ годишник на България 1922, №1, с. 334-340.
16. Кръстев, В. Очерци по история на българската музика. С., 1977, с. 112.
17. Божков, А. Култура и културни институции в България след 1878 г. (до Първата световна война), В: България 1300. Институции и държавна традиция, Т. 1, С., 1981, с. 334-340.
18. Македонците в културно-политическия живот на България, с. 57-60.
19. Конева, Р. Цит. съч.
20. Юбилейна книга на град София, с. 106-110, 112.
21. Пак там, с. 112-120.
22. Колев, Й. Българите извън България 1878-1945. С., 2006, с. 69, 81, 98-99, 127, 160 и др.
23. Митрополит Стефан, Подбуди за образуването на Всебългарския съюз "Отец Паисий" и неговите задачи.- Отец Паисий, Год. I, кн. 12 и 13, с. 207.
24. Алманах "Родолобец", бр. I, С., 1994, с. 249-251, 255-257.
25. Алманах "Родолобец", бр. VII, С., 2006, Приложение.
26. Алманах "Родолобец", бр. I, 1994, с. 251-254.
27. Алманах "Родолобец", бр. II, С., 1996, с. 165-192.
28. Алманах "Родолобец", бр. VII, Приложение.
29. Данни, изнесени на Международната научно-практическа конференция "Българите от Молдова и Украйна - език, литература, история, култура и образование", 26 и 27 септември 2008 г.
30. Избрани творби от Международните конкурси за деца от българските общности в чужбина 1995-2006. С., 2006.
31. Пак там, с. 110-111.

СЪВРЕМЕННИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ДОКУМЕНТИРАНЕ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА КУЛТУРНОТО И ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО НА СОФИЯ

Н.с. Даниела Атанасова, Н.с. Петър Първанов,
Кателина Салтирова - Павлова, Франческо Касабов

В информационното общество няма алтернатива на автоматизираните технологии и интегрални информационни и комуникационни системи за решаване на сложните проблеми на библиотеките, музеите, галериите, а също така и за недвижимите паметници на културата. Новите технологии за електронно документиране и дигитализация на културното и историческото наследство осигуряват съхранение, бързо и точно разкриване и дават възможност за популяризиране на движимите и недвижимите паметници, в това число и в интернет.

В доклада се представя опита на ЦБ на БАН и Софийски исторически музей в използването на интегрирани автоматизирани системи за изграждане на бази данни за културно-исторически паметници. В приложенията са показани конкретните резултати.

Книгата е едно от най-великите изобретения на човешкия гений. Човечеството непрекъснато усъвършенства конфигурацията, материалната реализация и начините на производство на книги. Електронният обмен на данни и електронните конференции стимулират към активна творческа дейност, която намира реализация в различни форми на книгата. При ускореното развитие на новите информационни технологии книгата не само не губи своето значение, а напротив оказва все по-решаващо влияние върху световната култура. Това ни дава основание да считаме, че и в бъдеще книгата /като обобщаващо понятие на библиотечен документ/ ще бъде основна съставна част на библиотечния фонд.

В Централната библиотека на БАН от няколко години се работи за създаването на електронен каталог на всички видове издания на базата на интегрираната библиотечна система ALEPH 500, адаптирана към спецификата на фондовете. Наред с документирането на новите постъпления се извършва и ретроконверсия - въвеждане на описания за старите библиотечни единици. Това е една от основните дейности на библиотеката за изграждане и съхранение на фонда от научна литература на книжни и други носители, онлайн бази данни и колекции от дигитални библиотечни документи. В процес на дигитализация са:

- Микрофилми на средновековни ръкописи от ЦБ на БАН и Британската библиотека - дигитализирани са 250 копия и работата продължава;
- Български периодични издания 1844 -1944 са в начален стадий на

дигитализация;

- Редки и ценни книги - 50 заглавия;

- Копия от архивни документи - 635 дигитални копия на писма, снимки, грамоти и др. от архива на италианския славист и преводач от 22 езика Луджи Салвини.

Предстои дигитализацията на често ползваните библиотечни документи, които не са в добро състояние.

Дигитализацията сама по себе си създава масиви от сканирани образи, но по-важното е организацията на метаданните в бази от данни, което позволява бърз и ефективен достъп до информацията.

Превръщането на ЦБ на БАН в съвременна дигитална библиотека е с цел опазването и разпространението на редките и ценни книги и периодични издания, а също така и на уникалните сбирки на български учени, писатели и общественици.

Изработеният модел за описание на старопечатни книги и ръкописи е във формат MARC 21, което позволява комуникативност на записите с други библиотечни системи и обмен на информация.

Като пример ще покажем представянето в електронния каталог на Централната библиотека "Рибният буквар" на Петър Берон.

Виж Приложение 1.

The screenshot displays the ALEPH Cataloging software interface. The main window shows a MARC record for a book. The record is displayed in a table format with fields on the left and values on the right. The fields include:

- Leader**: 00000nam^a22^000000^4500
- Status**: a SIP
- Control No.**: 001 000090341
- Date and Time**: 005 2008031161414.0
- Access Data**: 008 0112851847^0000000000^|bul^d
- Call. Source**: 040 a BE-SUBAS
- Language Code**: 041 0 a bul
- Language Code**: 041 a chu
- Country Code**: 044 a gm
- Personal Name**: 100 1 a Берон, Петър Атанасов
- Alt. Title**: 245 10 a Б/о/укаварь Болгарскій : съ различни По/о/учениата За Болгарскитѣ училища. Издание Третє Непечатана въ Типографіата на Питара Захарія Каркалеки. Типографа Княжескаго. Въ лѣто 1847. Въ Б/о/ук/о/урещѣ. / c Петър Берон.
- Varying Title**: 246 34 a Б/о/укаварь Болгарскій : съ различни По/о/учениата За Болгарскитѣ училища. Издание Третє Непечатана въ Типографіата на Питара Захарія Каркалеки. Типографа Княжескаго. Въ лѣто 1847. Въ Б/о/ук/о/урещѣ.
- Edition**: 250 a 3. изд.
- Imprint**: 260 a [Букурещ] : [Типография на Захария Каркалеки и сина его], c 1847.
- Physical Des.**: 300 a 143 с. : VIII табл. с рис. ; c 18 см.
- General Note**: 500 a Авторството на Петър Берон не е отбелязано в книгата.
- General Note**: 500 a Книгата е печатана с църковно-славянски букви. По погрешка вместо с. 143 в печатаня с. 129.
- General Note**: 500 a От екаемплара липсва заглавната страница, с. 131-132 и таблиците с рисунците.
- General Note**: 500 a Книгата е от библиотеката на Н. Начов.
- Summary Note**: 520 a Съдържание: Таблицы с букви, с. 3; Таблицы със срички, с. 4; I. Части на речта, с. 5-16; II. Молитви, с. 17-26 (има и молитви на църковно-славянски ези); III. Добри съвети, с. 26-30; VI. Умни отговори, с. 30-39; V. Басни, с. 40-46; VI. Различни истории, с. 46-77; Физически сказания, с. 78-130; Аритметика, с. 133-143. Вместо част IV грешно е отпечатано VI. По съдържание представлява точна пречатка на Рибния буквар от 1824 г., само че предисловието и послесловието са изпуснати.

И това е верният път за опазване на ценното и уникално издание и за осигуряване на неограничен и свободен достъп на всички потребители, които проявяват научен или познавателен интерес към този безценен образец на възрожденската ни книжнина.

Централна библиотека на БАН осъществява и научноизследователска, научно-приложна, издателска и внедрителска дейности.

Едно от направленията на внедряване е разработената автоматизирана система **BASLIB**. Та е предназначена за изграждане на електронен каталог, проектирана е и е внедрена в Научната библиотека и художествената сбирка на Софийския исторически музей, Научния архив на БАН, Градската галерия в Кърджали и с нея се изгражда базата данни по темата "Руската емиграция в България" др.. За всяко конкретно приложение се извършва настройка съобразно спецификата на данните.

Основни принципи при проектирането на форматите за библиографско описание в **BASLIB** са:

- създаване на вътрешни формати за библиографско описание на библиотечните документи и проектиране на комуникативни /външни/ формати за обмен на информация с други системи, напр. MARC 21.

- лингвистично осигуряване на системата - създаване на максимален брой таблици за автоматичен избор на данни. За много от елементите на библиографското описание е възприет принципа на кодиране на информацията и избор от предварително заложена таблица - "код за библиография", "литературен код" "за наличие на показалци". Това намалява риска за грешки и в същото време позволява чрез функцията "Генериране на отчети" информацията да се извежда съгласно възприетите стандарти.

Създаването на вътрешен формат не противоречи на MARC-форматите, а обикновено съвпада с така наречения съкратен формат за бърз достъп до всеки запис - с елементи с фиксирана дължина и с идентификатори за полетата с променящи се данни.

Тези основни принципи дават възможност за преработка и адаптация на системата към специфичните особености на всяка отделна библиотека, музей, архив или галерия.

BASLIB първоначално е проектирана за мрежова структура - централна библиотека и филиални библиотеки. Реален резултат на адаптация на системата е примерът с внедряването ѝ в специализираната научна библиотека на Софийския исторически музей.

Със своя интерфейс **BASLIB** увеличава значително възможностите за търсене на литература, художествени произведения и архивни докумен-